

Analytický komentár
Chcem pracovať, kto mi pomôže?

Integrácia ľudí bez domova so zdravotným znevýhodnením na trh práce

Január 2021

Lucia Mýtka Kureková a Lucia Kováčová
Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť

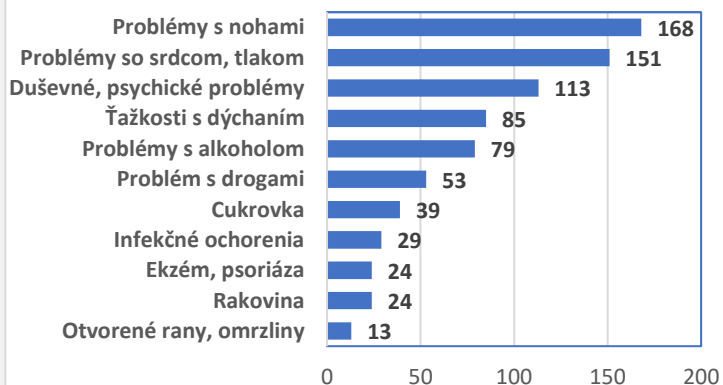
Charakteristika problému

- Ľudia bez domova čelia v procese integrácie na trhu práce viacnásobnému znevýhodneniu, ktoré pramení z chýbajúceho stabilného bývania, ako aj zdravotných komplikácií spôsobených zlými životnými podmienkami.
- Osobitne zraniteľní sú tí ľudia bez domova, ktorí čelia aj ďalším bariéram ako je etnická diskriminácia alebo nízke vzdelanie.
- Zdravotné problémy sú v populácii ľudí bez domova široko rozšírené:
 - ľudia bez domova sa v priemere dožívajú o 30 rokov menej ako bežná populácia (OECD, 2020).
 - podľa sčítania osôb bez domova v roku 2016 až 55% žien a 47% mužov trpí dlhodobým zdravotným problémom (Ondrušová a kol., 2016).
 - charakter zdravotných znevýhodnení a obmedzení, ktorí sa vyskytuje u ľudí bez domova je pomerne rôznorodý (Graf 1); medzi najčastejšie zdravotné komplikácie patria problémy s nohami a problémy so srdcom a tlakom. Veľkou skupinou chorôb tvoria aj duševné choroby, vrátane závislostí na alkohole a drog, ktoré sú mnohokrát nezlučiteľné s pracovnou integráciou bez nastavenia liečby.
- Vzťah bezdomovectva a zdravia je úzko prepojený a obojsmerný, a tvorí základnú bariéru v pracovnej integrácii osôb bez domova.
- Nepriaznivý zdravotný stav častokrát vedie ku strate zamestnania a následne ku strate stabilného bývania, kým zlé životné podmienky prispievajú ku zhoršeniu ich zdravotného stavu a tak vytvárajú ďalšiu pracovno-integračnú bariéru.
- Kľúčovou prekážkou pracovnej integrácie sa javí absentujúce stabilné a bezpečné bývanie. V oblastiach preferovanej pomoci ľuďmi bez domova po stabilnom bývaní nasleduje pomoc pri sprostredkovaní stabilnej práce (Graf 2).
- Práca, ktorú si ľudia bez domova nachádzajú, je zväčša nestabilná, nízkokvalifikovaná a nezriedka prekérna na krátkodobé alebo žiadne zmluvy. A to aj napriek tomu, že mnoho ľudí bez domova nie sú bez kvalifikácie alebo predošlej pracovnej skúsenosti.
- Ľudia bez domova čelia vylúčeniu v prístupe ku verejným službám. Sú často mimo evidencie úradov práce a nemajú tak prístup k službám zamestnanosti a rovnako sú častokrát v dôsledku zadlženia a neplatenia odvodov vylúčení z prístupu ku zdravotnej starostlivosti.

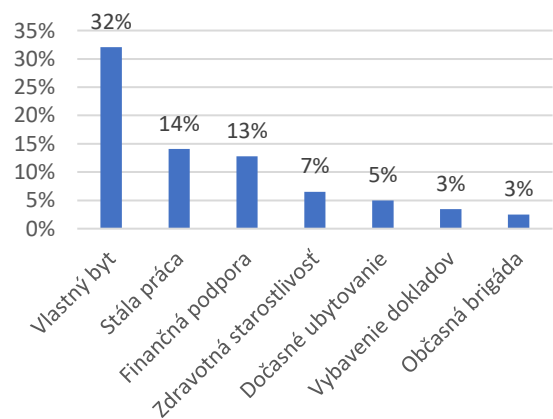
Mnohí ľudia bez domova majú záujem o prácu, tá pre nich predstavuje kľúčový nástroj spoločenskej integrácie a vymanenia sa zo zlej životnej situácie, ale absentujúce alebo nestabilné bývanie ich vzdaluje od možnosti zamestnať a udržať si zamestnanie.

Zdravotné problémy ľudí bez domova a spôsob preferovanej pomoci

Graf 1: Najčastejšie zdravotné problémy (frekvencia výskytu v odpovediach)

Graf 2: Preferovaná pomoc

Zdroj: Sčítanie ľudí bez domova, 2016 v Ondrušová a kol., 2016

Bariéry integrácie ľudí bez domova na trh práce

- Ľudia bez domova čelia rôznym bariéram v prístupe ku zdravotnej starostlivosti ako aj programom a službám dostupným osobám bez práce.
- Bariérou sú exekúcie nedovoľujúce sa legálne zamestnať
- Dlhý na zdravotnom poistení spôsobujú aj obmedzený prístup k plnohodnotnej zdravotnej starostlivosti
- Predsudky voči osobám bez domova zo strany verejnosti, zamestnávateľov a iných inštitúcií taktiež zabraňujú spoločenskému začleneniu.
- Problematický je aj prístup ku zdravotnej starostlivosti nad rámec neodkladnej starostlivosti.
- Obmedzený je najmä prístup k lekárom-špecialistom.
- Chýba definícia bezdomovectva zahŕňajúca aj širšie skupiny ľudí s nestabilným bývaním alebo osoby, ktorým hrozí strata bývania.
- Chýba tiež koncepcia prevencie bezdomovectva, ktorá by zahŕňala komplexný prístup a prevenciu.
- Neexistujúci systematický a pravidelný zber dát rovnako zabraňuje k lepšiemu poznaniu tejto cieľovej skupiny a ich potrieb, na základe čoho by bolo možné lepšie nastaviť efektívne politiky na prevenciu a riešenie bezdomovectva

Základné zistenia a odporúčania pre tvorbu politiky

Spolupráca aktérov	Bariéry a facilitátory spolupráce	Implementačná prax	Vybrané odporúčania
<p>Súčasná spolupráca</p> <ul style="list-style-type: none"> • Napriek nedostatku formalizovanej spolupráce boli identifikované neformálne siete medzi aktérmi • Najčastejšími oblasťami spolupráce sú praktická pomoc pre konkrétne skupiny najmä zo strany mimovládnych organizácií, zdieľanie informácií a skúseností • Kľúčovým partnerom mimovládnych organizácií je miestna/regionálna úroveň samosprávy v podobe kontrahovania sociálnych služieb a vytvárania koncepcií na riešenie bezdomovectva • Niektoré mimovládne organizácie majú spoluprácu aj so zahraničnými partnermi v podobe zdieľania informácií a know-how • Menej spolupráce je možné pozorovať v oblasti zmeny legislatívy, kolektívnom vyjednávaní a advokačných aktivitách • V oblasti pracovnej integrácie ľudí z domova neexistuje systematická spolupráca so zamestnávateľmi, MVO pracujú na <i>ad-hoc</i> väzbách a kontaktoch 	<p>Bariéry spolupráce</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prekážkami súčasnej spolupráce je predovšetkým nedostatok personálnych kapacít a finančných zdrojov pre MVO • MVO medzi sebou súťažia o zdroje a legitimitu • Predsudky voči ľuďom bez domova ovplyvňujú mieru zaangažovanosti aktérov • Na úrovni sociálnych partnerov sú dôvodom nízkej angažovanosti aj iné priority týchto inštitúcií <p>Facilitátory spolupráce</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spoluprácu podporuje legislatívny rámec, individuálne kontakty, špecifické know-how a dostupnosť finančných zdrojov • Facilitátorom je aj politická vôľa, hlavne na úrovni mesta a VÚC a záujem podporovať integráciu osôb bez domova • Facilitátorom spolupráce je aj nedostatok pracovnej sily, keď zamestnávatelia hľadajú pracovné sily aj medzi znevýhodnenými uchádzačmi 	<p>Hodnotenie nástrojov a politik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ľudia bez domova netvorí špecifickú kategóriu nezamestnaných napriek vysokej miere kumulovaného znevýhodnenia • Politiky trhu práce sú podmienené pre nich nespĺniteľnými kritériami, MVO nevyužívajú žiadne verejné politiky na pracovnú integráciu svojich klientov • Politiky zamestnanosti sú slabo prepojené na oblasť bývania: nedostatok sociálnych bytov pre ohrozenú skupinu, príspevok na bývanie dlhodobo vykazuje deficity vo svojom nastavení <p>Odporúčania v oblasti politik zamestnanosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zjednodušenie prístupu k politikám trhu práce bez ich podmienenia registráciou na úradoch práce; • Individualizované poskytovanie služieb zamestnanosti vrátane neštátnych služieb zamestnanosti a podpory agentúr podporovaného zamestnávania 	<p>Prierezová a koordinovaná spolupráca medzi aktérmi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zvážiť vznik strešnej koordinačnej inštitúcie na miestnej/VÚC úrovni pre prácu s ľuďmi bez domova s cieľom integrovaného poskytovania služieb • Na národnej úrovni medzisektorový prístup • Podpora systematickej spolupráce so zamestnávateľmi a poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti <p>Zlepšenie prístupu k zdravotnej starostlivosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zavedenie nízko-prahového modelu poskytovania zdravotnej starostlivosti s osobitným dôrazom na prevenciu a prístup k špecialistom • Scitlivovanie spoločnosti a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti <p>Aktívna sociálna politika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lepší prístup k nárokovateľným dávkam, rozvoj sociálneho bývania, vrátane širšej podpory prístupu „housing first“ • Prevencia bezdomovectva a komplexný prístup ku riešeniu situácie zameraný na bývanie, zdravie a prácu

Referencie:

OECD (2020). Better data and policies to fight homelessness in the OECD. Policy Brief on Affordable Housing. Paris: OECD, 2020. Dostupné na: <http://oe.cd/homelessness-2020>

Ondrušová, D., Gerbery, M., Fico, J., Filadelfiová, a G. Csomor. (2016) Záverečná správa z výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavy v roku 2016. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

Odporúčanie na ďalšiu literatúru:

Dráb, J., Mikudová, J., Bodáčzová, M. a V. Antalová (2019). Práca s ľuďmi bez domova prináša ovocie celej spoločnosti. Bratislava: Inštitút enviromentálnej politiky.

Ondrušová, D., a M. Fico. (2018). Podkladový materiál koncepcie prevencie a riešenia bezdomovectva na národnej úrovni. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

Scharle, A. a Csilag M. (2016). Disability and Labour market integration. Luxembourg: Publications Office of the European Union <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16601&langId=en>

Scoppetta, A., Davern, E. a Geyer, L. (2019). Job carving and job crafting. A review of practices. Luxembourg: Publications Office of the European Union

Útvar hodnoty za peniaze, Inštitút vzdelávacej politiky a Inštitút sociálnej politiky (ÚHP, IVP a ISP) (2020). Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Bratislava: Útvar hodnoty za peniaze a Inštitút vzdelávacej politiky. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/15944.pdf>

Informácie o projekte

Analytický komentár je výstupom projektu „Chcem pracovať, kto mi pomôže? Posilnenie spolupráce medzi tvorcami politik a neziskovým sektorom pri integrácii zdravotne znevýhodnených ľudí na trhu práce“ (júl 2020 – december 2021), ktorého cieľom bolo komplexne zmapovať súčasný legislatívny rámec a implementačnú prax pracovnej integrácie zdravotne znevýhodnených osôb prostredníctvom desk research ako aj pološtruktúrovaných rozhovorov so zástupcami štyroch typov aktérov: štátna správa, mimovládne organizácie, odbory a zamestnávateľia. Okrem všeobecnej skupiny zdravotne znevýhodnených sa výskum venuje aj ľuďom s viacnásobným znevýhodnením ako sú ľudia bez domova alebo etnické menšiny, ktorí okrem zdravotného znevýhodnenia čelia ďalším prekážkam na trhu práce. Projekt bol realizovaný Stredoeurópskym inštitútom pre výskum práce, Inštitútom pre dobre spravovanú spoločnosť a University of South-Eastern Norway.

Komparatívnu štúdiu s podrobnejšími informáciami ako aj ďalšie výstupy projektu je možné nájsť na stránke www.governance.sk alebo www.celsi.sk.

O autorkách

Lucia Mýtna Kureková pracuje ako senior výskumníčka v Inštitúte pre dobre spravovanú spoločnosť a na Prognostickom ústave Slovenskej akadémie vied. Výskumne sa venuje témam pracovnej migrácie, pracovnej integrácie znevýhodnených skupín na trhu práce, zvyšovania zručností a sociálnej politiky.

Lucia Kováčová je výskumníčkou v Inštitúte pre dobre spravovanú spoločnosť, Stredoeurópskom inštitúte pre výskum práce a pôsobí aj na Prognostickom ústave Slovenskej akadémie vied. Medzi jej výskumné záujmy patrí pracovná mobilita a pracovné začlenenie znevýhodnených skupín najmä v kontexte sociálnej ekonomiky, sociálneho dialógu a politik zamestnanosti.